

Elisa Kraatari

LUOVAN TOIMIALAN KEHITTÄMISEN POLKUJA RUOTSISSA

Yhteispeliä ja eriytynyttä resursointia

Katja Lindqvist: *Utvecklingsarbete kring kulturella och kreativa näringar. Drivkrafter, processer och samspel*. 2023. Lund: Nordic Academic Press. 232 s.

Luovan toimialan kehittäminen yhteiskuntapolitiittisin keinoin on jatkunut Euroopassa kolmisen vuosikymmentä, eri maissa erilaisella ja ajoin vaihtelevallakin intensiteetillä. Suomesta katsoen Ruotsi on näyttäytynyt yhtenä luovan toimialan osaamisen esimerkkinä, mutta kyllä Suomessakin on 2000-luvun alun pelkästä ”luovan pöhinän” fiilistelystä edetty, jos ei muuhun, niin alan kehittämisdiskurssin vakiinnuttamiseen. Näyttäisi, että 2020-luvulle päästyä kehitys on kypsytynyt siinä määrin, että tilaa ja tarvetta kriittiselle politiikka-analyysille luovasta toimialasta on yhä enemmän sitä mukaa kun luovan alan politiikat, innovaatiopolitiikat ja kulttuuri-politiikat etsivät seuraa ja tukea toisistaan.

”Kulttuuri- ja luovat teollisuudet” olisi sananmukainen suomennos englannin CCI:stä (*Cultural and Creative Industries*). Suomen kielessä käännös on vuosien myötä jauhautunut hieman erilaisiin muotoihin (luovat alat, luova talous) riippuen siitä, kuinka laajasti kulttuuriin ja taiteelliseen luovuuteen perustuvien toimintojen ja elinkeinojen ”kenttää” on kulloinkin pyritty kattamaan. Tässä kirja-arviossa käytän ruotsinkielisestä lyhenteestä KKN (*kulturella och kreativa näringar*) suomeksi yksinkertaisuuden vuoksi ilmaisua ’luova toimiala’.

Katja Lindqvist tutkii ja opettaa Lundin yliopistossa hallinnon ja johtamisen alaa erityisesti luovaan toimialaan keskittyen. Hän on laatinut luovan toimialan politiikkaa Ruotsissa ja EU-ta-

solla käsittelevän kirjan myös englanniksi (ks. *Cultural and Creative Industries Policymaking. Sweden in the European Context*, 2024, Palgrave MacMillan), minkä voi tulkita rinnakkaisjulkaisuksi tässä arviossa käsiteltävälle ruotsinkieliselle kirjalle. Suomalaisen lukijan kannalta juuri ruotsinkielinen versio voi kuitenkin olla kiinnostavampi, sillä se käsittelee tarkemmin luovan toimialan politiikan roolia alueellisella ja paikallisella tasolla. Keskiössä on Lindqvistin kenties parhaimmin tuntema Skånen alue eteläisimmässä Ruotsissa.

Kirjoittaja itse määrittelee teoksensa sijoittuvan organisaatiotutkimuksen alalle, ja kirjan ensimmäinen ansio onkin siinä, että se käsittelee luovan toimialan politiikkaa tavoilla, jotka ovat kiinnostavia erityisesti politiikkaprosessien ja hallinnon tutkimuksen kannalta. Kirja tarjoaa ”ruotsinkielisen, tieteenalarajat ylittävän selvityksen julkisista panostuksista luovan toimialan kehittämiseen Ruotsissa” ja laajentaa ymmärrystä tämän uudehkon politiikka-alan synnystä ja kehityksestä.

Kulttuuripoliittisen keskustelun kannalta huomionarvoista on Lindqvistin toteamus, että luovan toimialan tutkimus politiikan alana on tähän asti ”ensisijaisesti kritisoinut käsitettä ja toteutettuja toimenpiteitä kulttuuripoliittisesta näkökulmasta, mikä antaa rajoittuneen ymmärryksen kehityksestä, koska luova toimiala on ensisijaisesti kehittynyt elinkeinopoliitti-

sena alueena” (Lindqvist 2023, 10, suom. EK). Kirjoittaja painottaakin, ettei kirja käsittele, millaisessa suhteessa luova toimiala ja ’kulttuurisektori’ ovat toisiinsa nähden tai miten luovan toimialan markkinat toimivat, eikä suoranaisesti arvioi luovaan toimialaan kohdistettujen panostusten vaikuttavuutta.

Kirjan metodinen, organisaatio- ja hallinnontutkimukseen nojaava ”neutraalius” ei tietenkään poista sitä, etteikö Lindqvistin julkaisua voisi ja kannattaisi tarkastella osana ruotsalaisia debatointia luovan toimialan kehittämisestä ja sen muotoutumisesta politiikan alana ja poliittisena aiheena. Kirjoittaja tekee lukijalle tiettäväksi muun muassa osallistuneensa asiantuntijana Ruotsin kulttuuriministeriön *Kreativa Sverige* -työryhmän vuonna 2021 tekemään taustaselvitykseen, mutta huomauttaa ettei ollut laatimassa seuraavana vuonna valmistunutta, osin hämmennystä ja kriittisiä reaktiota herättänyttä mietintöjulkaisua *Kreativa Sverige!* (SOU 2022:44).

Suomalaiselle lukijalle Lindqvistin kirja on suositeltavaa lukemista selkeän ja tiiviin esitystavan vuoksi; teksti on hyvin jäsenneltä ja helppolukuista ja kirjan rakenne on johdonmukainen. Sisältöjensä puolesta kirja tarjoaa tärkeän aikalaiskuvauksen Suomen kannalta aina kiinnostavan verrokkimaan kehityksestä ja nykytilasta luovan toimialansa kehittämisessä. Jo teoksen avaus, keskustelu luovan toimialan (KKN, *kulturella och kreativa näringar*) käsitteestä ja siihen liittyvistä epäselvyyksistä ja monitulkintaisuudesta (luku 2), voi tarjota tärkeää ”vertaistukea” suomenkielisten käsitteiden kanssa operoiville.

Edempänä kirjoittaja avaa, miten luova toimiala näkyy ja hahmottuu eri politiikan aloilla. Lähemmässä tarkastelussa ovat kulttuuripolitiikkaa, elinkeinopolitiikkaa ja alueellinen kehityspolitiikka. Kirja tarjoileekin havainnollisesti vertailevaa analyysia luovasta toimialasta eri politiikan alojen kehittämisinstrumenttien kohteena. Se auttaa tunnistamaan toimialasta tehtyjä erilaisia tulkintoja ja osoittaa, miten ”operatiivisen tason toimijat” eli kulttuuritoimijat, taiteilijat ja luovan toimialan erilaiset yrittäjät joutuvat varsinaisen työnsä lisäksi tasapainot-

telemaan politiikka-alojen ja niistä kumpuavien erilaisten kehittämisintressien ja -instrumenttien välillä. Tämä on omiaan lisäämään sekaavuutta siitä, mikä on kulttuuriin ja taiteelliseen luovuuteen perustuvien toimijoiden ja elinkeinon harjoittajien paikka politiikkojen kokonaisuudessa tai onko paikkaa ylipäättään.

Juuri luovan toimialan operatiivisella tasolla on haastavaa osoittaa, miten eri politiikan alat yhdessä liittyisivät siihen. Käytännön tasolla ilmenee, miten erilaiset poliittiset painotukset ohjaavat resurssien jakoa ja toimenpiteiden konkreettista muotoilua. Luovan toimialan käytännön työn tasolla käy siksi usein selväksi, että julkinen hallinto eri hallinnon alojen ja organisaatiyksiköiden kautta itse asiassa vaikeuttaa sitä, mikä diskursiivisella poliittisella tasolla näyttäytyy yhteisinä luovaan toimialaan liittyvinä painotuksina ja kysymyksinä. (Lindqvist 2023, 79, suom. EK.)

Lindqvist tarjoaa kokonaiskatsauksen Ruotsissa tehtyihin julkisiin panostuksiin toimialan kehittämiseksi niin kansallisella kuin alueellisella tasolla. Tämä näkökulma syvennyy Skåneen kohdistuvaan case-kuvauksen tapaisessa tarkastelussa alue- ja kuntatasoilla. Kun painotus on selkeästi aluetasolla, on tarkastelu hedelmällistä myös suomalaisen lukijan näkökulmasta, koska se auttaa välttämään perinteisen valtiotasaisen ”Ruotsin mallin” hakemisen ja havahduttaa nyansoituneempaan aluetason analyysiin ja vertailuun Ruotsin, Suomen ja laajemmin vaikkapa Pohjolan ja Itämeren eri alueiden välillä.

Käytännönläheisen selvityksen pohjalta Lindqvist avaa, miten luovan alan kehittämiseen tähtäävissä politiikoissa, sekä toimenpiteissä että niiden perusteluissa, kukoistavat useat politiikkatrendeille tunnusomaiset piirteet: politiikan välineiden ja niiden perustelujen valtioiden rajat ylittävä kopioiminen ja niihin ripustautuminen. Nämä käsitteellistyvät kontekstista riippuen joko parhaiden käytäntöjen (*best practices*) bench markkaamisena ja politiikkaoppimisena (*policy learning*) – tai isomorfismina, politiikan siirtämisenä (*policy transfer*) ja polkuriippuvuuksina.

Yhtenä lopputuloksena Lindqvist summaa-kin, että käsite 'luova toimiala' (KKN) toimii kyllä hyvin poliittisen retoriikan ja ohjausdokumenttien (julkistahojen tuottamien selvitysten, strategioiden ja suositusten) tasolla, mutta ei käytännössä. Tässä paljastuu luovan toimialan politiikan hallinnollinen keinotekoisuus, joka ei tavoita olettamaansa kohdetta:

Virkahenkilöiden, joiden tulee muotoilla ja toteuttaa konkreettisia toimintoja eri kumppaneiden kanssa, täytyy ymmärtää paikallisesti esiintyviä haasteita, ja heidän täytyy siksi keskustella niistä käsitteistä lähtien, joita luovilla ja kulttuurialoilla toimivat itse käyttävät. (Lindqvist 2023, 79, suom. EK.)

Kirjansa loppupuolen Lindqvist kohdistaa siihen, mitä hänen laatimansa selvitys luovan toimialan kehittämispoliitikoista Ruotsissa ja alueellisen tason analyysi Skånesta antavat tulevaisuuden kehittämistyölle. Vaikka ei olisikaan mahdollista suositella päätöksentekijöille toimimista juuri tiettyyn suuntaan, on kirjoittajan mukaan politiikantutkijan tehtävänä kuitenkin kiinnittää huomiota tekijöihin ja asianhaarioihin, joista tulisi olla tietoinen ja tuntee, kun päätöksiä tulevista suunnitelmista ja toimenpiteistä tehdään.

Yhtenä suosituksena Lindqvist esittää poliittisten päätöksentekijöiden valistamista luovan toimialan käsitteellisestä sisällöstä, toimintamalleista ja ajankohtaisista kysymyksistä, mikä voisi auttaa hahmottamaan, miten luovaa toimialaa olisi kannattavinta tukea. Jälleen korostuu luovan toimialan luonne ensisijaisesti poliittisena ja hallinnollisena konstellaationa, johon eri politiikan alat, elinkeino-, innovaatio- ja kulttuuripoliitiikat sekä aluekehittämisen politiikat etunenässä, linkittyvät.

Hyvin samankaltainen asetelma on tunnistettavissa Suomestakin. Yhtälailla luovan toimialan kehittämisen kokonaisuuteen sisältyy täälläkin odotus, että alan toimijat osaisivat suunnistaa eri politiikka-alojen (pääosin TEM:n ja OKM:n) intressien välillä ja jopa määrittäisivät omaa toimintaansa näiden rakenteiden mukaisesti. Lopputulomana näyttää,

että päätöksentekijät ovat tietävinään, mistä puhuvat ja luovan toimialan toimijat ovat puhetta ymmärtävinään, mahdollisesti täyttäneen projekti- tai rahoitushakemuslomakkeita kielellä, jota he olettavat päätöksentekijöiden haluavan kuulla, mutta jota nämä itsekään eivät välttämättä juuri tunne. Syntyy semanttinen käsitehimmeli, jolla ei kenties ole paljoakaan tekemistä ellettävien todellisuuksien kanssa, mutta näin luovaa toimialaa kehitetään, koska näin odotetaan tehtävän.

Merkillepantavaa on, että Lindqvistin suosituksissa nousee parissakin kohdassa luovan toimialan, innovaatiotoiminnan ja laajemmin teollisuuden väliset kytkennät. Alalla on viime aikoina toistunut toive, että asemoitumalla aktiivisemmin toimijoiksi innovaatioekosysteemeissä luovat toimialat tunnustetaan paremmin ratkaisevina tai ainakin vaikuttavina tekijöinä innovaatioprosesseissa. (Tähän tavoitteeseen keskittyy myös Lundin yliopistosta johdettu *ekip*-hanke, ks. ekipengine.eu.) Vähintään rivien välissä esiintyy samalla toive päästä osille kulttuurialaa rahakkaampiin innovaatiohankkeisiin.

Politologian kannalta 'luovan toimialan kehittäminen' on hämmäsytydessään mehevä tutkimuskohde. Tässä suhteessa Lindqvistin teos on arvokas avaus tämän kentän organisatoriseen hahmottamiseen ja antaa oivan vertailupohjan tälle politiikan alalle Suomessa sekä yleisempänä ajankohtaiskuvauksena että Skånen alueen osalta tapauskuvauksena. "Ruotsin malliahan" tälläkin toimialalla usein haemme ja sellaisena se on edelleen käypä tapa vähintäänkin omien politiikkamaneeriemme tunnistamiseksi.

Kirjansa lopuksi Lindqvist painottaa tutkimuksen roolia. Tarvitaan tutkimusta sekä kyseisestä politiikan alasta että toimintaympäristöistä ja toimijoista, joihin politiikan on ajateltu kohdentuvan. Yhä parempaa käsitystä kaivataan, miten nämä kaksi, luovan toimialan kehittäminen ja sen oletetut toimijat, kohtaavat, ennen kaikkea käytännössä.

Arvion kirjoittaja työskentelee ekip-hankkeen tutkijana Humakissa.